

« ΑΜΦΟΔΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ »

Σε παπύρους, πού εύρέθησαν ἢ ἀναφέρονται στήν πόλι Ὁξύρυγχο τῆς Αἰγύπτου, πολλές φορές συναντᾶται ἡ ἔκφρασις « ἄ μ φ ο δ ο ν Κ ρ η τ ι κ ὄ ν ». Σε διαθήκη του ὁ « Λεκῦσις Ἐρμοῦ τοῦ Λεκῦσιος μητρὸς Διδύμης τῆς Φιλῆτου τῶν ἀπ' Ὁξύρυγγων πόλεως ἐν ἀγνιᾷ » ὀρίζει σὲ ποιούς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του πρέπει νὰ περιέλθῃ ἡ ἀκίνητη καὶ κινητὴ περιουσία πού ἔχει « ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »¹. Σε ἔγγραφο του ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος Δεῖος ἐπιβεβαιώνει ἀγοραπωλησία του « ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »². Ὁ θεῖος ἐνὸς Ἑλληνοαιγυπτίου, τοῦ Σαραπίωνος, ζητεῖ ἀπὸ τὶς ἀρμόδιες ἀρχές τῆς Ὁξύρυγχου τὴν ἐγγραφὴ τοῦ ἀνεψιοῦ του στὸν κατάλογο τῶν κατοίκων τῆς μητροπόλεως καὶ βεβαιώνει ὅτι ὁ Σαραπίων « ἐτάγη ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »³. Ἡ ἴδια ἔκφρασις ἀπαντᾶται ἐπίσης καὶ σὲ πωλητήριο ἔγγραφο, ὅπου ὁ « Ἀνρήλιος Διογένης Στεφάνου ἀρχιερατεύσας βουλευτῆς Ὁξύρυγχιτῶν » μιλάει γιὰ τὴν πώλησι κτήματός του « ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »⁴. Σε ἄλλον πάπυρο μὲ δημόσια ἔγγραφο, ὅπου ἀναφέρονται ὀνόματα φρουρῶν τοποθετημένων στὶς κυριώτερες ὁδοὺς καὶ στὰ δημόσια κτίρια τῆς Ὁξύρυγχου, ὁ « Κλαύδιος Στεφάνου δ(ιὰ) Νικήτου » τοποθετεῖται « ἐν τῷ Κρητικῷ ». Ἐπίσης σὲ αἴτησι πατρὸς γιὰ τὴν πολιτογράφησι τοῦ υἱοῦ του ἀνευρίσκειται ἡ ἔκφρασις « ἐπικεκρίσθαι ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »⁵. Σε πίνακα καταγραφῆς τῶν ἐλευθέρων καὶ ἀπελευθέρων κατοίκων δύο συνοικιῶν τῆς Ὁξύρυγχου ἀναφέρεται « ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »⁶, σὲ ἄδεια δὲ τῆς ἰδιοκτησίας ἀνευρίσκειται καὶ πάλιν ἡ ἴδια ἔκφρασις « ἐπ' ἀμφόδου Κρητικοῦ »⁷.

Γιὰ τὸ « Κρητικὸν ἀμφοδον » δὲν ἔχουμε ἄλλη μαρτυρία ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παπύρους. « Ἄμφοδον » πάντως, ὅπως ἀνέπτυξε πειστικά, νομίζω, ὁ R i n k H.⁸ σημαίνει συνοικία πόλεως καὶ μάλιστα ἀρκετὰ μεγάλης ἐκτάσεως, ὅπως τουλάχιστον φαίνεται ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ὑπηρεσία τῆς « ἀμφοδαρχίας » μὲ τὸν ἐπικεφαλῆς « ἀμφοδάρχη ». Τὸ « Κρητικὸν

¹) P. Oxy., I, CV, 4, 9 [σελ. 171] καὶ 9, 23 [σελ. 172], χρονολ. 117-137 μ.Χ.

²) P. Oxy., I, C, 9, 7, [σελ. 163], χρονολ. 133 μ.Χ.

³) P. Oxy., XII, 1452, 9 καὶ 3 [σελ. 162], χρονολ. 127-128 μ.Χ.

⁴) P. Oxy., XIV, 1697, 9 [σελ. 152], χρονολ. 242 μ.Χ.

⁵) P. Oxy., XVIII, 2186, 5, 7 καὶ 7, 2 [σελ. 134], χρονολ. 260 μ.Χ.

⁶) P. Osl., III, 111, 193 [σελ. 145], χρονολ. 235 μ.Χ.

⁷) P. Osl., III, 138, 8 [σελ. 209], χρονολ. 323 μ.Χ.

⁸) Strassen- und Viertelnamen von Oxyrhynchus (Giessen 1924) 7-17.

ἄμφοδον» λοιπὸν τῶν παύρων τῆς Ὀξυρύγχου εἶναι διοικητικὸ διαμέρισμα τῆς πόλεως Ὀξύρουγχο.

Οἱ πάπυροι, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται τὸ «Κρητικὸν ἄμφοδον», ἀνήκουν χρονολογικῶς στὸν δεύτερο, τρίτο καὶ τέταρτον αἰῶνα. μ. Χ., ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι τὸ «ἄμφοδον» δὲν ὑπῆρχε παλαιότερα ἢ ἔπαψε νὰ ὑφίσταται μετὰ ἀπὸ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Οἱ πηγές εἶναι περιορισμένες ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαχθεῖ ἓνα τέτοιο συμπέρασμα. Πάντως ἡ ὀνομασία τοῦ «ἄμφοδου» ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς αἰῶνες ὑπῆρχε ἀξιόλογος ἀριθμὸς ἐποίκων στὴν Ὀξύρουγχο ἀπὸ τὴν Κρήτη, καὶ ζοῦσαν ὅλοι μαζὶ στὴν ἴδια συνοικία. Οἱ πηγές δὲν βοηθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουμε τοὺς λόγους τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς των. Ἀποκλείεται, νομίζω, νὰ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς ἐνδεχόμενες συνέπειες ἐμφυλίων ἢ ἄλλων πολέμων στὸ νησί τους. Τέτοιοι λόγοι ἴσχυαν καὶ παλαιότερα καὶ στὰ νεώτερα χρόνια. Στὸς πρώτους ὅμως Χριστιανικοὺς αἰῶνες ἡ Pax Romana ἀπέκλειε καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἐνδεχόμενο. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ἡ ἐγκατάστασις αὐτὴ τῶν Κρητῶν θὰ ὀφείλεται σὲ λόγους ἐμπορικοὺς, ἐκτὸς ἂν εἶχε γίνει πρὶν ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ κατάκτησι, ὅποτε ἡ ὀνομασία θὰ ἔμενε πιά ὡς ἀπλὴ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος τῶν πρώτων οἰκιστῶν, μιὰ καὶ στὸ ἐνδιάμεσο διάστημα οἱ Κρηῖτες δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶχαν ἀφομοιωθεῖ μὲ τὸν ἐγγύριον πληθυσμό, ὅπως φαίνεται ἤδη ἀπὸ τὸν 2ον αἰῶνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἑλληνοαιγυπτίου Σαραπίωνος.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἐρμηνείας, τὸ «Κρητικὸν ἄμφοδον» τῆς Ὀξυρύγχου ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὶ ἐκεῖ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ, ὁμοιάζει δὲ κατὰ πολὺ μὲ τὰ σύγχρονα «Κρητικὰ» τῆς Μήλου, τῆς Σύρου καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Oxford

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ